

**Рецензія на дисертацію Мало́ва Бори́са Євге́новича на тему  
«Запо́бігання злочинності під час військової агресії у сфері підприємницької  
діяльності» на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081  
«Право»**

*Вивчення поданої на рецензування дисертації дає підстави стверджувати, що  
автором проведено ґрунтовний правовий аналіз теми дослідження, яка є  
актуальною як в теоретичному, так і в прикладному плані, сформульовано низку  
рекомендацій, пропозицій і висновків, що становлять наукову новизну і можуть  
служувати підставою для обговорення.*

Актуальність теми дисертаційного дослідження «Запо́бігання злочинності під час військової агресії у сфері підприємницької діяльності» не викликає сумнівів, оскільки в умовах повномасштабної військової агресії проти України суттєво трансформувалися як економічні процеси, так і криміногенна ситуація у сфері господарської діяльності. Воєнний стан, релокація бізнесу, порушення логістичних зв'язків, економічна нестабільність та послаблення окремих механізмів державного контролю сприяли активізації нових форм економічної злочинності, що безпосередньо впливають на рівень економічної безпеки держави та ефективність функціонування підприємницького середовища.

Особливої актуальності набувають питання запобігання кримінальним правопорушенням, пов'язаним із незаконним використанням гуманітарної допомоги, фінансовими махінаціями, зловживаннями у сфері державних закупівель, електронної комерції та фінансового моніторингу. Такі прояви негативно впливають не лише на економічну систему держави, а й створюють реальні загрози для забезпечення обороноздатності та післявоєнного відновлення України.

Актуальність теми посилюється й недостатнім рівнем комплексної наукової розробленості відповідної проблематики. Незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених економічній злочинності та забезпеченню економічної безпеки, питання запобігання злочинності у сфері підприємницької діяльності саме в умовах військової агресії досліджені фрагментарно та потребують комплексного кримінологічного осмислення.

У зв'язку з цим дисертаційне дослідження Б. Є. Малова є своєчасним, актуальним і має важливе теоретичне та практичне значення для розвитку кримінологічної науки, удосконалення системи запобігання економічній злочинності та формування сучасних механізмів забезпечення економічної безпеки держави в умовах воєнного стану.

**Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.** Обсяг опрацьованих дисертантом матеріалів свідчить про високий науковий та методичний рівень проведеного дослідження, його ґрунтовність та багатоаспектність, що у значній мірі сприяло змістовності висловлених у роботі наукових положень, висновків, рекомендацій та пропозицій.

Методологічна основа, що використовувалась під час дослідження предмету дисертації, є традиційною для загальної теорії пізнання та доктрини кримінального права та кримінології і сприяла досягненню поставленої мети та завдань.

Результати дисертаційного дослідження видаються достатньо обґрунтованими, з огляду на комплексний характер дослідження.

*Метою* дослідження є комплексне наукове осмислення теоретичних і прикладних засад запобігання злочинності у сфері підприємницької діяльності в умовах військової агресії, виявлення її кримінологічних особливостей, детермінант та тенденцій розвитку, а також розроблення науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення системи запобіжних заходів, кримінологічної

політики держави та практики діяльності правоохоронних органів у зазначеній сфері..

*Об'єкт дослідження* – суспільні відносини в сфері запобігання злочинності під час військової агресії у сфері підприємницької діяльності.

*Предмет дослідження* – запобігання злочинності під час військової агресії у сфері підприємницької діяльності.

*Емпіричну основу* дисертаційного дослідження становить сукупність статистичних, аналітичних і практичних матеріалів, що відображають сучасний стан, структуру, динаміку та особливості злочинності у сфері підприємницької діяльності в умовах військової агресії, а також результати діяльності суб'єктів її запобігання. У процесі дослідження використано офіційні статистичні дані правоохоронних органів, зокрема Офісу Генерального прокурора, Національної поліції України, Бюро економічної безпеки України, що стосуються кількості, структури та динаміки кримінальних правопорушень у сфері підприємницької діяльності за період дії правового режиму воєнного стану. Важливим елементом емпіричної бази є матеріали судової практики, зокрема рішення, ухвали та вироки, що містяться в Єдиному державному реєстрі судових рішень, які стосуються розгляду кримінальних проваджень у сфері підприємницької діяльності.

**Наукова новизна отриманих результатів** полягає в тому, що за характером та змістом дисертаційна робота є одним з перших комплексних монографічних досліджень запобігання злочинності під час військової агресії у сфері підприємницької діяльності. Основні наукові здобутки дослідження, які розкривають його наукову новизну та особистий внесок автора у вивчення проблеми, включають сукупність розроблених положень, висновків та практичних рекомендацій:

*вперше:*

- обґрунтовано комплексну кримінологічну характеристику злочинності у сфері підприємницької діяльності в умовах воєнного стану, яка поєднує об'єктивні, суб'єктивні та інтегративні елементи з урахуванням безпекового виміру економічних правопорушень;

- сформульовано авторський підхід до визначення структури кримінологічної характеристики підприємницької злочинності як системи взаємопов'язаних показників (детермінанти, особа злочинця, механізм, наслідки, географія);

- запропоновано концепцію адаптивної, багаторівневої системи запобігання злочинності у сфері підприємництва в умовах воєнного стану, що поєднує національні та міжнародні механізми;

*удосконалено:*

- підходи до визначення кримінологічної характеристики злочинності, шляхом конкретизації її елементного складу та врахування сучасних трансформацій правового середовища (зокрема після змін у господарському законодавстві);

- класифікацію детермінант підприємницької злочинності, доповнивши її факторами воєнного стану (економічна нестабільність, переміщення бізнесу, тінізація процесів);

- наукові підходи до аналізу географії злочинності, враховуючи вплив воєнних дій та релокації бізнесу на регіональну структуру правопорушень;

*дістали подальшого розвитку:*

- ідеї щодо взаємозв'язку економічної безпеки держави та злочинності у сфері підприємництва, особливо в умовах воєнних загроз;

- положення щодо впровадження принципів доброчесного бізнесу та антикорупційних стандартів, зокрема через міжнародні ініціативи та саморегулювання бізнес-середовища;

- наукові підходи до дослідження організованої підприємницької злочинності, з урахуванням її глобалізації та транснаціоналізації.

Основні положення дисертації обговорювалися на кафедрі кримінального права та процесу Державного податкового університету. Результати дослідження були оприлюднені на 3 Міжнародних науково-практичних конференціях: «Актуальні питання теорії та практики в галузі права, освіти, соціально-гуманітарних та поведінкових наук в умовах воєнного стану» (м. Чернігів, 25 квітня 2024 р.), «Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи» (м. Одеса, 4-5 жовтня 2024 р.) та «Актуальні питання реформування кримінального законодавства в Україні в умовах воєнного стану» (м. Ірпінь, 28 березня 2025 р.).

Основні наукові результати дисертації викладені у 6 наукових публікаціях, серед яких три статті, опубліковані в наукових фахових виданнях України, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України, три тези доповідей, опублікованих у збірниках матеріалів міжнародних науково-практичних конференцій.

**Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації** забезпечується цілісністю дисертаційної роботи, викладений матеріал в якій комплексно розкриває проблематику дослідження. Роботу характеризує системність підходу до вирішення поставлених завдань, логічна побудова й аналіз причинно-наслідкових зв'язків. Всі підрозділи дисертації логічно й органічно пов'язані між собою, а кожен наступний підрозділ логічно продовжує проведене в попередньому дослідження, поглиблює наукове значення, послідовно розв'язуючи, визначені дисертантом завдання. Схвальної оцінки заслуговує використання Маловим Б.Є. широкої бази літературних джерел, обсяг проаналізованого фактичного матеріалу, нормативно-правових актів, офіційної статистичної інформації та міжнародних нормативних актів за темою

дисертаційної роботи.

Висновки та рекомендації, сформульовані здобувачкою, є достовірними та мають практичне значення щодо запобігання злочинності під час військової агресії у сфері підприємницької діяльності.

**Повнота викладення матеріалів дисертаційного дослідження.** Структура дисертації визначена предметом та зумовлена метою і завданням дослідження, відповідає логіці наукового пошуку, і відповідним вимогам.

Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Дисертаційний матеріал логічно побудовано і викладено відносно виділених автором розділів. Робота написана державною мовою з дотриманням наукового стилю, що оптимально поєднує складові представленого дослідження.

**Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації.** Загалом позитивно оцінюючи науково-теоретичну і практичну значимість дисертації Б.Є. Малова, її наукову новизну, можливість використання пропозицій і рекомендацій дисертанта для вдосконалення чинного законодавства та практики його застосування, необхідно відзначити, що вона не позбавлена окремих зауважень, оскільки деякі положення мають спірний характер та потребують додаткової аргументації в подальших наукових дослідженнях або дискусії під час публічного захисту, зокрема:

1. У дисертаційному дослідженні автором використано значний обсяг наукових підходів до аналізу механізмів запобігання економічній злочинності, однак у роботі доцільно було б більш чітко розмежувати зміст та співвідношення понять «запобігання злочинності», «протидія злочинності» та «кримінологічна профілактика». В окремих структурних частинах дисертації зазначені категорії використовуються як близькі або взаємозамінні, хоча у сучасній кримінологічній науці вони мають різне функціональне навантаження,

відрізняються за суб'єктним складом, механізмами реалізації та цілями застосування. Більш детальне теоретичне розмежування цих понять сприяло б посиленню методологічної цілісності дослідження та точнішому визначенню авторської концепції системи запобігання злочинності у сфері підприємницької діяльності.

2. Позитивно оцінюючи проведений автором аналіз міжнародного досвіду запобігання злочинності у сфері підприємницької діяльності, слід зазначити, що окремі положення цього блоку мають переважно описовий характер. Зокрема, у роботі наведено значний обсяг міжнародних практик та нормативних підходів, однак їх аналіз не завжди супроводжується ґрунтовним порівняльно-правовим дослідженням ефективності відповідних механізмів у різних правових системах. На думку рецензента, більш широке використання порівняльно-правового методу, зокрема щодо моделей фінансового контролю, механізмів протидії економічним зловживанням в умовах кризових ситуацій та систем взаємодії правоохоронних органів у країнах ЄС, дозволило б посилити прикладну цінність сформульованих висновків і рекомендацій.

3. Попри загалом високий науковий рівень викладення матеріалу, у тексті дисертації трапляються окремі стилістичні повтори, надмірно об'ємні речення та складні конструкції, що дещо ускладнюють сприйняття матеріалу, особливо у теоретико-методологічних підрозділах роботи. Подекуди надмірна деталізація окремих положень призводить до дублювання близьких за змістом тез, що впливає на загальну структурну компактність викладення.

Поряд з тим, необхідно зазначити, що наведені критичні зауваження і рекомендації стосуються дискусійних питань і в цілому не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, яка має науково-теоретичне і практичне значення і містить наукові положення, що являють нові підходи до вирішення конкретного наукового завдання і сприяють удосконаленню кримінального законодавства.

***Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.***

1. Дисертаційна робота Малова Бориса Євгеновича на тему «Запобігання злочинності під час військової агресії у сфері підприємницької діяльності» є завершеною кваліфікаційною працею, в якій отримано нові науково-обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, яке має істотне значення для кримінального права та кримінології та вироблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення відповідних положень законодавства та практики його застосування.

2. Дисертаційна робота Малова Бориса Євгеновича на тему «Запобігання злочинності під час військової агресії у сфері підприємницької діяльності» за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значимістю здобутих результатів відповідає спеціальності 081 Право та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261 (із змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 р. № 283), наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12.07.2019 р.) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор – Малов Борис Євгенович на підставі прилюдного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 «Право».

**Рецензент:**

**завідувач кафедри міжнародного права  
та права Європейського Союзу  
Державного податкового університету,  
кандидат юридичних наук, доцент**

**Олена ЧЕРНЕЦЬКА**